SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

11.3.2021

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Lausunto

Eduskunta / Liikenne- ja viestintävaliokunta

Asia: HE 250/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 §:n muuttamisesta, asiantuntijakuuleminen 17.3.2021

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE on valtioneuvoston asettama neuvottelukunta, joka toimii YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016; YK:n vammaisyleissopimus) kansallisena koordinaatiomekanismina. Vammaisyleissopimus on Suomessa **osa velvoittavaa lainsäädäntöä.** VANE tarkastelee hallituksen esitystä vammaisyleissopimuksen näkökulmasta. Seuraavassa ensin VANEn näkemys hallituksen esitykseen ja sen jälkeen asian kannalta olennaisten YK:n vammaisyleissopimuksen artiklojen tarkempi esittely.

VANEn näkemys esitettyyn yleisradiolain muutokseen

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Yleisradio Oy:stä annettua lakia niin, että laissa tarkennettaisiin Yleisradio Oy:n julkisen palvelun tehtävän sääntelyä. Ehdotetut säännökset rajoittaisivat Yleisradio Oy:n mahdollisuutta julkaista tekstimuotoisia sisältöjä osana julkisen palvelun tehtävää. Tekstimuotoisen sisällön tulee 7 pykälän 3 momentissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta liittyä yhtiön liikkuvaa kuvaa tai ääntä sisältävään julkaisuun.

VANE katsoo, että muutoksen määrällisestä vähäisyydestä huolimatta esityksellä **heikennettäisiin erityisesti aistivammaisten henkilöiden asemaa nykyiseen verrattuna ja että esitys ei ole YK:n vammaisyleissopimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden mukainen.**

Kuulo- ja näkövammaiset henkilöt ovat tiedonsaannillisesti jo nyt heikommassa asemassa suhteessa valtaväestöön ja siksi heille on merkityksellistä kaikki molemmilla kansalliskielillä suurelle yleisölle tuotettu saavutettava ja luotettava tekstimuotoinen tieto. Yleisradion tuottama tekstimuotoinen sisältö on, toisin kuin monen kaupallisen median sisältö, pääsääntöisesti saavutettavaa esimerkiksi näkövammaisten apuvälineillä ja kuvaan perustuva informaatio on useimmiten näkövammaisille ihmisille esteellistä. Tekstimuotoinen sisältö on myös merkityksellistä kuulovammaisille ihmisille, koska viitottua aineistoa on edelleen varsin vähän ja huonokuuloisilla ihmisillä on vaikeuksia seurata ääneen perustuvia sisältöjä. Vammaiset ihmiset ovat myös usein pienituloisia ja siksi heidän tosiasialliset mahdollisuudet seurata maksumuurin takana olevaa mediaa on heikompi valtaväestöön nähden.

YK:n vammaissopimus lähtee kokonaisuudessaan siitä, että vammaisten **asemaa ja oikeuksia tulisi vahvistaa.** Näin myös esimerkiksi vammaisten sananvapauden osalta. Näin ollen esitystä ei voi pitää YK:n vammaissopimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden mukaisena, vaikka EU:n valtiontukisääntelystä johtuva paine sinänsä onkin ymmärrettävä.

VANE pitää kannatettavana, että lisättävällä 3 momentilla edellä kuvattuja **vaikutuksia pyritään lieventämään**. Erityisesti vaaratilannetiedotuksen poikkeus on ensiarvoisen tärkeä viitaten YK:n vammaisyleissopimuksen 11 artiklaan. Samoin VANE pitää tärkeänä kulttuuriin ja oppimiseen liittyviä sisältöpoikkeamia mm. 30 artiklan perusteella.

Esityksessä huomioon otettava YK:n vammaisleissopimuksen velvoitteita

Tässä yhteydessä erityisesti huomioon otettavia sopimuksen artikloja ovat 9 artikla, esteettömyys ja saavutettavuus, 11 artikla vaaratilanteet ja 21 artikla sanan- ja mielipiteenvapaus ja tiedonsaanti sekä 30 artikla osallistuminen kulttuurielämään, virkistys-ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun. Näiden ohella on syytä huomioida myös esimerkiksi 3 artiklan yleiset periaatteet, kuten mahdollisuuksien yhdenvertaisuus.

9 artiklassa, joka käsittelee esteettömyyttä ja saavutettavuutta todetaan seuraavaa: *"Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, **tiedottamiseen ja viestintään**, muun muassa tieto-ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla."*

11 artiklassa todetaan: *"Sopimuspuolet toteuttavat kansainväliseen oikeuteen perustuvien velvoitteidensa mukaisesti, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus, kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden".*

Sanan- ja mielipiteenvapautta ja tiedonsaantia koskevassa 21 artiklassa todetaan: *"Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että vammaiset henkilöt voivat käyttää oikeutta sanan-ja mielipiteenvapauteen, mukaan lukien vapaus etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä käyttäen kaikkia valitsemiaan tämän yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjä viestintämuotoja, muun muassa: a) antamalla suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille henkilöille oikea-aikaisesti ja ilman lisäkuluja sellaisessa saavutettavassa muodossa ja sellaista saavutettavaa teknologiaa käyttäen, jotka soveltuvat eri tavoin vammaisille henkilöille…"*

Yleissopimuksen 30 artiklalla on haluttu varmistaa muun muassa vammaisten ihmisten esteetön ja saavutettava kulttuurin seuraaminen toteamalla, että sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että *"vammaiset henkilöt voivat seurata televisio-ohjelmia, elokuvia, teatteria ja muuta kulttuuritoimintaa saavutettavassa muodossa."*

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Jaana Huhta — puheenjohtaja

Merja Heikkonen — pääsihteeri